

Boeddha's gelaat - het begin van een glimlach

Het gelaat van de Boeddha is thema van speculatie. Met name de mysterieuze uitdrukking die veel weg heeft van een glimlach. Mijn eerste leraar, Nico Tydeman Sensei, wijdde tijdens cursusavonden of sesshins de inleiding voor de eerste meditatieperiode altijd aan de opbouw van de lichaamshouding. Hij rondde die af met een instructie voor de gelaatsuitdrukking van de zenstudent: '...en op je gezicht het begin van een glimlach'. Als een verwijzing naar de uitdrukking op het gelaat van de Boeddha.

Die gelaatsuitdrukking is meer dan wat we doorgaans verstaan onder een glimlach. Allereerst is het een uitdrukking van Boeddhanatuur die 'ik' als persoon niet tot stand kan brengen. Het is de culminatie van een innerlijk proces van eenwording dat als vanzelf de betreffende gelaatsuitdrukking teweeg brengt. Het is de uitdrukking die de ontwaakte zoon van het hoofd van de Shakya stam Siddharta ontving in de nacht van diens ontwaken. Hij had dagen onder de Bodhiboom in meditatie gezeten, was tot diepe samadhi gekomen en uiteindelijk – in het nachtelijk proces van ontwaken - tot het heldere besef over de waarheid van het bestaan.

De eigen geest, de Boeddhanatuur bevat alles, er ontbreekt niets. De geest wordt verduisterd door misvattingen over en klampen aan een zogenaamd zelfbeeld en de wereld die men buiten zichzelf waant. In het kort verwoord zag de Boeddha: Samsara IS nirvana. Er is geen zelf. Alles is NU en alles verandert. Er is niet iets dat men kan behouden of waaraan men enige identiteit kan ontleen – bezit noch ideeën, status noch naam. Die waarheid verwoordde hij in een viertal Edele Waarheden.

Siddharta was tot het ultiem inzicht gekomen (in feite geen inzicht, immers er is niets nieuws, alles in dit ene ogenblik is zoals het is en precies zoals het is, er ontbreekt niets) en de Ontwaakte, de Boeddha geworden. In dat moment van ontwaken, werd hij vervuld van alle leven, tot overlopen toe. Hij zag het leven in onwetendheid als de oorzaak van het lijden dat de mens zichzelf aandoet (los van het natuurlijke lijden door geboorte, ziekte, ouderdom en dood). Dit bracht een diepe compassie teweeg. Hij nam zich voor het nirvana niet in te gaan alvorens alle wezens zouden zijn bevrijd, alle lijden zijn weggenomen, alle dharma's zouden zijn begrepen en de eindeloze Weg volledig was afgelegd.

Het zien dat het universum met alle levende wezens een immense oceaan van bevrijding is, het diepe verdriet om de onwetendheid dat leidt tot zoveel onvruchtbare en gewelddadige daden en gedachten in de wereld, de immense compassie voor de geestelijke honger in de wereld en het besef van de onmogelijkheid van het eigen voornemen om alle nood te lenigen alvorens zelf in nirvana te rusten - al dat beweegt de Boeddha tot vanuit de diepste wezenskern en brengt hem tot de gelaatsuitdrukking waarin alles - groot verdriet, intense vreugde, diep mededogen en volledig begrip – samenkomt.